

может по численности населения достичь довоенного уровня. Государством прилагаются грандиозные усилия по социальной поддержке материнства и детства. Успехи не заставляют себя ждать.

В этой же части книги содержится глава 3.8 «Кто хочет быть Богом?». Повествование автор начинает такими словами: «Мои самые удивительные китайские наблюдения связаны с пожилыми людьми». Далее следуют исключительно интересные наблюдения над отношением китайцев к возрасту, к пожилым людям. Конечно же, естественным является обращение к оценке возрастных стадий Конфуцием: «В пятнадцать лет я обратил свои помыслы к учению. В тридцать лет я имел прочную опору. В сорок лет у меня не осталось сомнений. В пятьдесят я знал веленье Небес. В шестьдесят лет я настроил свой слух. А теперь в семьдесят лет следую своему сердцу, не нарушая правил...» Белорусы по разным причинам не совсем так относятся к возрасту.

Книга И. Плескачевской читается с большим интересом, содержит богатый материал. Автор не просто с любовью и уважением написал о Китае как о далекой и отличной от Беларуси стране. Главная мысль повествования заложена еще и в проведении белорусско-китайских этнографических параллелей, призывающих нас к взаимопознанию и взаимоуважению.

Список использованных источников

- 1 Плескачевская, И. Обо мне. Персональный сайт / И. Плескачевская [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.sb.by/blog/153164-inessa-pleskachevskaya>.
- 2 Плескачевская, И. Поднебесная страна / И. Плескачевская [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pleska.info/podnebesnaya-strana>.
- 3 Мифы Китая: символика цвета в Китае [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.witchmirror.ru/Mif/China/simb-color.htm>.
- 4 Беларуская міфалогія. Энцыклапедычны слоўнік / С. Санько і інш. – Мінск : Беларусь, 2004. – 592 с.
- 5 Левобережный навигатор [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.l-navigator.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=3630:familiya-zhivaya-istoriya-semi&catid=2:kultura&Itemid=81.

УДК 398.33(=161.3):398.33(=510)

К. Л. Хазанова

АБ БЕЛАРУСКІХ І КІТАЙСКІХ КАЛЯНДАРНА-АБРАДАВЫХ ТРАДЫЦЫЯХ

Сопоставление белорусских и китайских календарно-обрядовых традиций и народно-поэтических произведений выделяет их общие черты и подобные средства поэтической выразительности. При огромном количестве специфических особенностей выявляется наличие общенациональных универсалий, выступающих признаками общечеловеческой духовной культуры.

“Захад ёсць Захад, Усход ёсць Усход, і разам ім не сысціся...”, – лічыў аўтар знакамітай “Кнігі джунгляў” з апавяданнямі пра Маўглі Р. Кіплінг. Сапраўды, краіны Еўропы і Азіі на працягу гісторыі развіваліся па-рознаму, у большасці выпадкаў – паралельнымі шляхамі. А ўсходнія славяне з прычыны геаграфічна-тэрытарыяльнага становішча мусілі праз усю гісторыю абіраць прамежкавы шлях паміж Еўропай і Азіяй. У першую чаргу гэтыя хістанні і ваганні адбываліся на культурных традыцыях усходнеславянскіх народаў. Прыгадаем любімыя многімі пельмені, вытокі якіх – у азіяцкай кухні, з моў народаў Азіі пайшло і найменне пельмень – ад *pel* ‘вуха’, *пап* ‘хлеб’ [1, с. 230].

Пры параўнанні і супастаўленні агульных тэндэнцый еўрапейскага і азіяцкага лінгвістычных уздзеянняў на беларускую і рускую культурныя традыцыі выяўляецца, што ў беларускай мове сярод запазычанняў пераважаюць еўрапейскія моўныя ўвядзенні, а ў рускай мове – больш рэфлексаў азіяцкага лінгвістычнага ўплыву. Успомнім беларуска-рускія адпаведнікі тыпу *разынкі – изюм, аловак – карандаш, аксаміт – бархат, дыямент (адамонт) – алмаз, перліна – жемчуг, папера – бумага, гарбата – чай*, дзе ў парах запазычанняў першае слова – па паходжанні еўрапеізм, а другое – прыйшло з Азіі.

Традыцыйныя народныя культуры ўсходніх славян і народаў Кітая праяўляюць назіральныя адрозненні, абумоўленыя рознасцю прыродных умоў, гісторыі і менталітэту. Аднак фальклор беларусаў, рускіх і кітайцаў пры ўсіх разыходжаннях мае некаторыя агульныя рысы, своеасаблівыя наднацыянальныя ўніверсаліі. Ва ўсходнеславянскім і ў кітайскім фальклоры моцнае развіццё набыла абрадавая паэзія, у якой выдзяляюцца сямейныя і каляндарныя творы. Сямейна-абрадавыя песні прысвячаюцца асноўным падзеям у жыцці чалавека: нараджэнню, вяселлю, смерці. Каляндарна-абрадавыя творы звязаны з гаспадарчай дзейнасцю людзей і падпарадкаваны гадавому земляробчаму і жывёлагадоўчаму цыклам.

У гадавым каляндарным абрадавым цыкле першае месца займае Новы год. Даследчыкі адзначаюць, што “ў Кітаі Новы год быў галоўным, сапраўды ўсенародным святам – самым урачыстым, самым радасным, самым шумным і працяглым” [2, с. 11]. Як і ва ўсходнеславянскіх традыцыях, кітайскія навагоднія святкаванні былі перыядам пацешных забаў, вясёлых гулянняў, калі народ дазваляў сабе нічога не рабіць па гаспадарцы. Хаця, па меркаваннях этнографіаў, “для кітайцаў ён [Новы год] мае непараўнальна большае значэнне, чым, скажам, Новы год для рускіх” [3], але і ва ўсходнеславянскай народнай абраднасці навагоднія і калядныя святы вызначаюцца надзвычайнай папулярнасцю і працягваюцца амаль два тыдні: ад Каляд да Вадохрышча.

Да навагодніх святкаванняў беларусы рыхтаваліся (што і зараз захоўваецца) загадзя, абдумвалі святочныя стравы і забаўныя пагулянікі.

І ў Кітаі, як сведчаць сінолагі, “падрыхтоўка да сустрэчы Новага года займала большую частку апошняга месяца года – месяца ла” [2, с. 19]. У восьмы дзень месяца ла гатавалі лабачжоу (腊八粥 ‘каша васьмага дня ла’). Для стравы выкарыстоўвалі больш за два дзясяткі кампанентаў: розныя крупы, фінікі, каштаны, міндаль, бабы, фасолю, слівы, арэхі, гарох. Гатовую кашу пакрывалі цукровай пудрай і карыцай [2, с. 19].

Указаны рэцэпт нагадвае беларускую куццю – абрадавую кашу, непасрэдна звязаную з навагоднімі святкаваннямі. Куцця гатуецца са збожжавых (рыс, пшано, пярлоўка) з рознымі прысмакамі (мёд, разынкі, курага, карыца, арэхі). Усходнеславянская традыцыя захавала звесткі пра куццю з гароху: Перед рождеством, в Сочельник, накануне Крещения, варили кутью: положат в горшок гороху, крупы толстые, посолят [4, с. 178].

Паралелі адзначаюцца ў традыцыйным ужыванні абрадавай кашы беларусамі і кітайцамі. Першую порцыю лабачжоу ставілі на алтар продкаў, а частавацца куццёй клікалі духаў і язычніцкіх багоў, імкнучыся задобрыць на ўвесь год. Гаспадар адчыняў акно і запрашаў: “Мароз, хадзі куццю есці. А летам не бувай, хвостом не віляй” [5, с. 20].

У адносінах да абрадавай стравы ў абодвух народаў захаваліся сляды старажытнай магіі ўрадлівасці. Паводле кітайскага павер’я лабачжоу трэба есці цэлы дзень, каб ураджай быў багатым. У асобных раёнах Кітая сяляне вылівалі лабачжоу на дрэвы тутоўніка для забеспячэння добрага збору коканаў шаўкапрада [2, с. 20]. У Беларусі лічылася, “якая куцця, такі будзе і ўраджай, які дзень, такі будзе і год” [5, с. 15]. У старым Кітаі забаранялася есці на Новы год ежу з “жывых істот” [2, с. 44]. Дарэчы ўспомніць, што першая, калядная, куцця (галодная, бедная) у беларусаў, рускіх і ўкраінцаў была пасная.

А якія беларускія святкі без гадання і варожбаў! Пасля вячэры з куццёй з-пад абруса выцягвалі травінкі сена і па іх даўжыні меркавалі пра будучы ўраджай лёну і каласавых; хто выцягне тоўстую травінку, будзе багатым. Варажба, пачаўшыся з каляднай куцці, ідзе праз усе святы да Хрышчэння. У Беларусі дзяўчаты варажылі на суджанага і сямейны лёс перад Калядамі, перад Старым Новым годам і перад Вадохрышчам [6, с. 185].

У Кітаі народ імкнуўся даведацца, які ўраджай прынясе новы год па надвор'і ў першы дзень года. Паўночна-заходні вецер прадказваў недарод, а паўночна-ўсходні – багатае жніво. Па ступені намакання ў вадзе дванаццаці бабоў меркавалі аб дажджлівых месяцах. Вялікі ўраджай чакаўся таго, што з'еў сабака з навагодняй ежы ў першую чаргу. У Сучжоу лічылася, калі навагодняй раніцай мышы з'елі пакладзеную каля норкі ежу, будзе галодны год [2, с. 49].

Супастаўляльнага даследавання заслугоўваюць кітайскія і беларускія каляндарна-абрадавыя народна-паэтычныя творы.

Адметны кітайскі фальклор сабраны ў Кнізе песняў Шыцзын – 诗经 – помнік кітайскага фальклору XII–V ст. да н. э. Народныя песні, оды, культавыя гімны, сабраныя Канфуцыем, па словах кітайскага гісторыка I ст да н. э. Сыма Цянь, “для панавання ідэальнага парадку рэчаў, праўлення і доўгу”, склалі паэтычны летапіс, які адлюстравваў жыццё, духоўныя інтарэсы і старажытную культуру кітайскага народа [7, с. 352].

Лінгвакультуралагічнае параўнальна-супастаўляльнае даследаванне каляндарна-абрадавых тэкстаў беларускага фальклору і кітайскіх вершаў з Шыцзын (у перакладзе на рускую мову А. Штукіна [7]) выяўляе асобныя агульныя моўныя сродкі стварэння выразнасці, вобразнасці і эмацыянальнасці.

Многія народныя беларускія і кітайскія песні заснаваныя на вобразным паралелізме, калі прыродныя рэаліі супастаўляюцца з чалавечым жыццём:

Ой, жарка, жарка каліна ў лузе,
Святы вечар, каліна ў лузе.
Ой, красна, красна дзеўка ў мамкі,
Святы вечар, дзеўка ў мамкі [8, с. 23].

Северный ветер дыханьем пахнул ледяным,
Снежные хлопья упали покровом густым...
Если ты любишь, если жалеешь меня,
Руку подай мне – вместе отсюда бежим [7, с. 48].

Уласцівыя абрадавай лірыцы стылістычны прыём надзялення чалавечымі якасцямі жывёл, раслін, птушак і ўжывання назваў жывёльнага свету ў супастаўленні з назвамі асоб або прадметаў паходзіць ад моцных сувязей старажытных стваральнікаў фальклорных тэкстаў з прыродай:

Зялён дубочак развіваўся,
Шчодры вечар людзям добрым!
Бацька дачкою сам набіваўся [8, с. 23].

Утки, я слышу, кричат на реке предо мной,
Селезень с уткой слетелись на остров речной...
Тихая, скромная, милая девушка ты,
Будешь супругу ты доброй, согласной женой [7, с. 24].

Вобразны паралелізм спрыяе большай выразнасці і эмацыянальнасці аповеду пра складаны перажыванні і драматычныя абставіны:

Белая бярозачка,
Ой, да нізу клоніцца.
Пусціце мяне, дзевачкі,
За мной мілы гоніцца [8, с. 44].

Убитая лань на опушке лесной,
Осокою белой обвил ты ее.
У девушки думы на сердце весной –
О юный счастливец, пленил ты ее [7, с. 35].

Папулярны сродак гукавой арганізацыі ў народна-паэтычных тэкстах – паўторы. У беларускім каляндарна-абрадавым фальклору пашырана паўтарэнне радкоў і слоў, а для кітайскіх песняў больш уласцівы рэфрэн:

Пане гаспадару, ці падаваў тавару,
Святы вечар, падаваў тавару.
Чорнаму валу ды рабой карове,
Святы вечар, ды рабой карове.
У чорнага вала залатыя рогі,
Святы вечар, залатыя рогі.
А ў рабой каровы чорныя бровы,
Святы вечар, да чорныя бровы [8, с. 22].

Ярко сверкают, сверкают цветы.
Девушка, в дом ты вступаешь женой –
Дом убираешь и горницу ты.
Персик прекрасен и нежен весной –
Будут плоды в изобилье на нем.
Девушка, в дом ты вступаешь женой,
Горницу ты убираешь и дом.
Персик прекрасен и нежен весной [7, с. 27].

У даследаваных творах фіксуюцца выпадкі алітэрацыі. Спалучэнне паўтораных зычных перадаюць эмоцыі, ствараюць адпаведныя асацыяцыі:

Ой, рана, рана куры прапелі,
Добры вечар, шчодры вечар! [8, с. 29].

Рву да рву подорожник – Все срываю его.
Рву да рву подорожник – Собираю его [7, с. 28].

Асаблівым, амаль кананізаваным, прыёмам паэтычнай тэхнікі ў фальклоры становіцца сіметрычнае паўтарэнне аднародных слоў, гукавых ці лексічных спалучэнняў на пачатку і ў канцы радкоў. Праз анафару (часам у спалучэнні з эпіфарай) у народнай паэзіі акцэнтуюцца сэнс паўторанага слова:

А калядачкі, а скарэйце вы,
А калядачкі, а барджэйце вы!
Нашы бабачкі пасядзець хочуць!
Нашы дзевачкі пагуляць хочуць! [8, с. 12].

Юн красавицу эту называют у нас!
Юн меня поджидает в роще тутов одна,
Юн в Шангуне сегодня встретит друга должна,
Юн, меня ты проводишь над рекою – над Ци! [7, с. 53].

Параўнальна-супастаўляльнае даследаванне беларускай і кітайскай каляндарнай абраднасці паказвае высокую культуру народаў-стваральнікаў. Беларуская і кітайская народныя традыцыі валодаюць велізарнай колькасцю спецыфічных рыс і адметнасцей. Творы беларускай і кітайскай каляндарнай абраднасці адлюстроўваюць прыгажосць, непаўторнасць і ўнікальнасць шматвяковых народных культур. Агульныя тэндэнцыі абрадавых традыцый і падобныя сродкі выяўленчай выразнасці, выпрацаваная за стагоддзі дасканалая форма разгледжаных фальклорных тэкстаў выяўляюць наяўнасць універсальных, што выступаюць як рысы агульначалавечай народнай духоўнай культуры.

Спіс выкарыстаных крыніц

- 1 Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. – Т. 3: Муза – Сят. / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд., стер. – М. : Прогресс, 1987. – 832 с.
- 2 Календарные обычаи и обряды народов Восточной Азии. Новый год. – М. : Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1985. – 264 с.
- 3 Буров, В. Г. Китай и китайцы глазами российского ученого / В. Г. Буров [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kitaia.ru/kitay-i-kitaycy/kitayskie-kalendarnye-prazdniki/>
- 4 Словарь русских народных говоров : в 42 вып. / под ред. Ф. П. Филина [гл. ред.]. – Вып. 16: Куделя – Лесной. – Ленинград : Наука, 1980. – 376 с.

5 Беларускі народны каляндар / аўтар-ўклад. Алесь Лозка. – Мінск : Полымя, 1993. – 117 с.

6 Станкевіч, А. А. Абрадавая лексіка ў гаворках Гомельшчыны: этналінгвістычны аналіз / А. А. Станкевіч, К. Л. Хазанова, А. М. Воінава / пад рэд. А. А. Станкевіч; М-ва адукацыі РБ, Гом. дзярж. ўн-т імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2015. – 269 с.

7 Шицзин: Книга песен и гимнов / пер. с кит. А. Штукина; подгот. текста и вступ. ст. Н. Федоренко; коммент. А. Штукина. – М. : Худож. лит., 1987. – 351 с.

8 Песні народных свят і абрадаў: беларускі фальклор у сучасных запісах / уклад. і рэд. Н. С. Гілевіча. – Мінск : Выд-ва БДУ, 1974. – 464 с.

УДК 821.581:159.937(=161.3)

М. М. Хмяльніцкі

КІТАЙСКАЯ ЛІТАРАТУРА Ў БЕЛАРУСІ: МАНАЛОГ ЦІ ДЫЯЛОГ?

Рассматриваются вопросы рецепции и функционирования китайской литературы в белорусском культурном пространстве конца XX – начала XXI в.; выявляются общие духовно-нравственные основы литератур Беларуси и Китая в системе межкультурной коммуникации.

У духоўнай скарбніцы чалавецтва культура Кітая надзвычай багатая і адметная. Пазнанне свайго і іншанацыянальнага ў параўнанні і вывучэнні, павага да гісторыі, разнастайных традыцый той ці іншай краіны дапамагаюць весці канструктыўны, вольны ад стэрэатыпаў дыялог, адпаведны запатрабаванням XXI стагоддзя. На сучасным этапе ў Беларусі назіраецца актывізацыя міжнароднага супрацоўніцтва з Кітайскай Народнай Рэспублікай па ўсіх напрамках, што абумоўлівае новы фармат міжкультурнай камунікацыі.

Пацвярджэннем гэтаму з'яўляецца асабліва заўважальныя на працягу апошніх дваццаці год прысутнасць і пераклады твораў літаратуры Кітая ў беларускай культурнай прасторы. Кітайская літаратура з канца XX стагоддзя становіцца для Беларусі і для беларускага чытача своеасаблівымі ўводзінамі ва ўсходнюю філасофска-эстэтычную і культурную парадыгму, застаючыся пры гэтым глыбока нацыянальнай. У дадзеным кантэксце важнымі застаюцца пытанні выяўлення аб'ектыўных заканамернасцяў, якія абумоўліваюць міжлітаратурныя адносіны і сувязі і якія вызначаюць іх значэнне ў ходзе развіцця літаратур на пэўным этапе. Канечне ж, не прэтэндуем на асвятленне ўсёй іх палітры. Нас цікавіць мадэль рэцэпцыі, якая ўключае ў сябе пазнаванне, прысутнасць праблем і перажыванняў падобных ці агульных, спробу збліжэння да тагачаснай чужой рэчаіснасці праз гэта пазнаванне, рэакцыю на невядомае, новую эстэтыку, мову, спосаб мастацкай прэзентацыі.

Сённяшні стан беларуска-кітайскіх літаратурных стасункаў, у адрозненне ад недалёкага мінулага, – гэта ўжо хутчэй праява дыялагічнага характару, чым маналагічнага. З беларускага і кітайскага бакоў – поўная адкрытасць і жаданне весці дыялог, папаўняць культурную прастору дасягненнямі нацыянальнага мастацтва і літаратуры, мы толькі зараз шырока адкрываем адін для аднаго свае краіны, і ў гэтым працэсе ўзаемапазнання вельмі карысна выкарыстоўваць любую магчымасць – ад прыватных момантаў да паўнаўраўнаважанага міжнароднага праграма.

Чым выкліканая такая станоўчая дынаміка? На нашу думку, прычын тут некалькі. Папершае, у канцы XX–пачатку XXI стагоддзя, калі Беларусь пачала развівацца як самастойная і незалежная дзяржава, з'явілася неабходнасць і ў вызначэнні вектараў культурнага партнёрства праз прызму нацыянальных прыярытэтаў і традыцый. І аказалася, што літаратура такога далёкага, як нам падавалася, Кітая нам вельмі блізкая, асабліва класічная яе частка. Зразумела, што ў савецкія часы мы знаходзіліся ў адным ідэалагічным і інфарматыўным полі і мелі